

מאורות

אורות ישראל
מכללת אקדמית לחינוך

מייסודן של מכללת מורשת יעקב
ומכללת אורות ישראל

עיונים בסידור התפילה ובפרשת השבוע

קבלת שבת: מזמור שיר ליום השבת

על הקשר בין כותרת המזמור לתוכנו

שאלה גדולה שאל המהר"ל (נצח ישראל, י"ט) לגבי מזמור צב, שכותרתו "מזמור שיר ליום השבת": מה הקשר בין כותרת המזמור לבין תוכנו? והרי תוכן המזמור הוא שאלת צדיק ורשע והגמול המגיע להם, ומדוע הוכתר המזמור בכותרת שמשמעה כי הוא שייך לשבת דווקא?

ננסה להשיב על שאלה זו, באמצעות התבוננות במקבץ מזמורים שלם בספר תהילים – מזמורים צ-ק.

מקבץ זה, שמתחיל במילים "תפלה למשה איש האלקים", כולל בתוכו אחד עשרה מזמורים, חלקם עם כותרת וחלקם ללא כותרת, אולם כולם (למעט הראשון, תפלה למשה) ללא שם המחבר.

האם מקבץ זה הינו ייחודי? האם יש קשר בין המזמורים השונים בו?

בשורות הבאות אנסה לטעון כי מקבץ זה הינו שורת מזמורים שמתייחסת לשורת אירועים שקרו מיציאת בני ישראל ממצרים ועד לכניסתם לארץ ובנין בית המקדש. שורת אירועים זו, מסבירה את תוכנם של המזמורים.

להלן ההסבר:

מזמור צ, המתחיל במילים "תפילה למשה איש האלקים", עוסק בממד הזמן הא-לקי מול אפסות האדם.

האם יש קשר בין תוכן המזמור לבין כותרתו המזכירה את משה? התבוננות במזמור תמצא זאת בקלות:

כך למשל, פסוק י: ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורת! שמונים שנה (משה היה בן שמונים שנה ביציאת מצרים).

וכן פסוק טו: שמונה כימות עניתנו שנות ראינו רעה (קריאה ליציאה מן העינו במצרים).

המזמור שלאחריו, מזמור צא, מזכיר את קשיי ההליכה במדבר לאחר יציאת מצרים:

(יא) כי מלאכיו יצוה לך לשמך בקלדך רבך.

(יב) על כפפים ישאונו פן תגן באבן רגלך.

המזמור שלאחריו, הוא מזמורנו מזמור צב, כאמור, הוא המזמור על השבת, בו נחזור לעסוק בהמשך.

המזמור הבא, צג, מדבר על גדלות ה' מתוך המים:

(ד) מקלות מים רבים אדירים משברי ים אדיר בפרוים ה'.

מזמור צד, עוסק בנקמה בגויים:

(א) אל נקמות ה' אל נקמות הופיע.

(ה) עמך ה' ידבא ונחלתך ענו.

(ו) אלמנה וגר יתרגו ויתומים ירצחו.

מזמור צה, עוסק בסיכום ארבעים שנות נדודים:

(י) ארבעים שנה אקוט גדור ואמר עם תעי ללב הם והם לא ידעו דרך.

(יא) אשר נשבעתי באפי אם יבאון אל מנוחתי.

ומזמור צו-צט עוסקים בכניסה לארץ ובקידוש שם ה' מול הגויים במלכות ה':

(י) אמרו בגוים ה' מלך אף תפון תבל כל תמוט ידן עמים במישרים.

מזמור ק, עוסק בתודה בחצר בית ה':

(ד) באו שיערי בתודה חצרתיו בתהלה הודו לו ברכו שמו.

בסיכומם של דברים, לפנינו שורת מזמורים המקבילים בתוכנם לסדר יציאת מצרים, שם מצינו סדר אירועים דומה. ננסה לשים את סדר האירועים בטבלה כדי להמחיש את ההקבלה:

האירוע המתואר בתורה	הפרק המקביל בספר תהילים	פסוקים נבחרים
יציאת מצרים ע"י משה	צ	תפילה למשה איש האלקים שמחנו כימות עניתנו שנות ראינו רעה
הליכה במדבר	צא	כי מלאכיו יצוה לך לשמך בכל דרכך
פרשת המן והציווי על השבת	צב	בפרח רשעים כמו עשב צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה
הוצאת מים מן הצור	צג	מקולות מים רבים אדירים משברי ים אדיר במרום ה'
מלחמת עמלק	צד	אל נקמות ה' אל נקמות הופיע
נדודי ארבעים שנה במדבר	צה	ארבעים שנה אקוט גדור
מלכות ה' בגויים באמצעות התורה והארץ	צו-צט	ספרו בגויים כבודו בכל העמים נפלאותיו
בנין בית המקדש	ק	באו שערי בתודה חצרותיו בתהלה

התמקדות בפסוקים העוסקים בירידת המן והציווי על השבת, מראה כי היחס בין הצדיק לרשע בפסוקים אלה, תופשים מקום משמעותי.

וכך כותבת התורה בפרק טז:

(ד) ויאמר ה' אל משה הנני ממטיר לך חס מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למנו אנסנו הילך בתורתך אם לא.

(ה) והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והיה משנה על אשר ולקטו יום יום.

(כז) והיה ביום השביעי יצאו מן העם ללקט ולא מצאו.

(כח) ויאמר ה' אל משה עד אנה מאננת לשמר מצותי ותורת.

(כט) ראו כי ה' נתן לך השבת על פן הוא נתן לך ביום הששי חס וימים שבו איש תחתיו אל יצא איש ממקומו ביום השביעי.

(ל) וישבתו העם ביום השביעי.

הציווי על המן, וגם על השבת, שזור בניסיון: האם ילכו בתורת ה' או לא.

סופו של הניסיון שלא כולם הלכו בתורת ה', כיון שביום השביעי יצאו מן העם ללקוט.

לפי גישה זו, מזמור צב, מקביל למצוה להמנע מאיסוף מן בגלל שמירת השבת.

השבת אם כן, מהווה גורם מסגרותי למדידה האם העם ילך בתורת ה' אם לאו.

בציווי השבת, בהופעתה הראשונה בתורה כציווי א-לוקי לעם, כלומר במעשה המן, מופיעה שאלת צדיק ורע לו במלוא עוצה:

האם הצדיק יהיה בעל הזכות או שמא הרשע?

ויש לכך הסבר פנימי:

הצורך המיידי במציאת פרנסה, מביא את האדם לחפש את פרנסתו בכל עת, והציווי על שמירת השבת לכאורה מנוגד לחיפוש זה.

זו הסיבה לכך, שמזמור זה, שכותרתו היא שבת, עוסק בפער בין הצדיק והרשע.

השבת היא הכלי, למדוד בעזרתו את הפער בין הצדיק לרשע, בין מי שמחפש פרנסתו גם ביום הקדוש, לבין מי שמשליך יתבו על ה'.

גב' רחל שפירא

מדריכה פדגוגית בהתמחות מתמטיקה

ויעקב שפירא

מלחמת מדיין- קנאה ונקמה לשם שמיים

בשבת שעברה קראנו להביא על מעשהו של פנחס, נכדו של אהרן, שבקנאתו לה' המית את זמרי בן סלוא ואת האישה המדיינית שהחטיאה אותו. הכתוב משבח את פנחס על פעולתו זו, בזכותה זכה לברית שלום ולהבטחה שהכהונה הגדולה תהיה שייכת לו ולזרעו עד עולם.

"פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתו מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי לכן אמר הנני נתן לו את בריתי שלום... וידבר ה' אל משה.. צרור את המדיינים והכיתם אותם..." (במדבר כה)

בהמשך, ה' מצווה את משה לצרור את המדיינים ולהכותם, אולם הציווי המפורש על מלחמה במדיין על אשר החטיאו את ישראל בחמורות שבעבירות מופיע בפרשתנו, פרשת מטות. כאן מצווה ה' את משה:

"נקם נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסף אל עמך וידבר משה אל העם החלצו מאתכם אנשים לצבא.. וישלח אתם משה אלף למטה לצבא אתם ואת פנחס בן אלעזר הכהן..." (במדבר לא)

למרות שכאמור פנחס זכה לתהילה על מעשהו האמיץ, הנהגתו לא מתאימה להיות הוראה לרבים, וכבר אמרו חז"ל "הבא לימלך אין מורין לו" לעשות כמעשה פנחס.

הסכנה שבפעולה של יחידים מתוך רגש של קנאה היא שיחד עם הקנאה לדבר ה' מעורבים לא פעם גם אינטרסים אישיים, נמוכים. המקנא מונע לא פעם ממניעים אישיים הגם שמעשיו מכוסים באצטלה של קנאות לשם שמיים.

על כן הדגישה התורה את העובדה שפנחס הוא צאצא של אהרן הידוע כאיש של שלום מובהק ולכן גם שכרו הוא ברית השלום. הדבר בא להדגיש כי קנאתו של פנחס הייתה נקייה לחלוטין מכל רבב של פניה אישית.

בפרשתנו משה והעם מצווים לצאת להילחם במדיין. כאן הציווי הוא על נקמה באויבים וגם על תחושת נקם עלולה להיות מסוכנת באם היא נובעת משיקולים אישיים

וממחלוקות פרטיות. בפסוקים הקצרים הנ"ל מקופל רעיון גדול לפיו נקמה ראויה רק כאשר מדובר בנקמה העולה מעל כל שיקול אישי.

חז"ל במדרש מדגישים את גדולתו המיוחדת של משה שאף על פי שנאמר לו במפורש בפרשת מטות שמלחמת מדיין היא משימתו האחרונה ואחר ייאסף אל עמיו, הוא ניגש לבצעה מיד וללא כל עכבות:

"רבי יהודה אומר אילו היה רוצה משה לחיות כמה שנים היה חי שאמר לו הקב"ה נקם ואחר תאסף. תלה הכתוב מיתתו במדין אלא להודיעך שבחו של משה אמר בשביל שאחיה יעכב נקמת ישראל מיד (במדבר לא) וידבר משה אל העם לאמר החלצו מאתכם אנשים לצבא אנשים צדיקים..." (מדרש רבה)

אין כל ספק כי האינטרס הבסיסי ביותר של אדם הוא החיים עצמם ומשה בצאתו לנקום במדין מיד כשנצטווה מגלה שהוא פועל רק מתוך רצון כן ואמתי להלחם ברשעה. מכאן הלימוד לדורות. נקמת ה' חשובה והכרחית כאשר היא נעשית לשם שמיים וללא שמחה לאידם של האויבים.

אנשי הצבא מצווים להחלץ, להתעלות מעל המניעים האישיים ולמסור את נפשם למען האידיאה. הדוגמא בה"א הידיעה לנקמה ראויה ומשובחת היא נקמת משה במדיין. מעניין שפנחס הוא ההולך בראש המחנה להלחם במדיין. פנחס שפעל אף הוא מקנאה טהורה לה' ולעם ישראל.

הפועלים מתוך מסירות לה' ולכלל ישראל מובטחים, כפי שהובטח לפנחס בשעתו **"הנני נתן לו את בריתי שלום"**. על כך מעיר הנצי"ב כי בהיות פעולת ההרג לשם שמיים ניתנת לפנחס ברכה מיוחדת, שיהא תמיד בנחת ובמידת השלום ולא ידבק בו אפילו קורטוב ממידה של אכזריות וקשיחות הלב. בשכר הלחימה הצודקת והשמירה על טוהר הלחימה והמטרות, מובטח ללוחמים את מלחמות ה' שמצב המלחמה לא ישחית חלילה את מידותיהם. להיפך, הללו מבורכים בברכת ברית השלום.

זהבה ויזל

סטודנטית בהתמחויות למתמטיקה ולהסטוריה